

artei » și « Istoria literaturii engleze ») și ale lui Brandès (« Curente literare ») pe care, de altfel, le amintește în studiul său, dar ale căror teze fundamentale le aplică inconsecvent sau chiar denaturat. În acest sens este elocvent modul în care tratează problema determinismului social al artei. Duiliu Zamfirescu discută această teză, dar i se pare că stabilirea conexiunii între o operă de artă și societate reduce estetica « la o știință mai numai istorică, în care personalitatea artistului nu mai poate fi geneza operei sale, decât cu condițiunea de a fi artistul un produs abnorm, un rezultat al hazardului și al nebuniei... »¹.

O altă sursă a principiilor lui estetice o constituie teoria darwinistă a selecției, preluată tot de la Taine, pe care de asemenea o aplică abuziv și mecanic. În sfârșit, credem că nu trebuiesc în nici un caz ignorate concepțiile social-politice ale lui Duiliu Zamfirescu, care ni se par determinante în interpretarea creației tolstoiene.

Pornind de pe aceste poziții (eclectism în estetică și apartenență la cenacul junimist și la ideologia conservatoare promovată de el), Duiliu Zamfirescu vede izvoarele artei lui Tolstoi, ca de altfel și a celorlalți scriitori ruși, în *conservatism* și *religie*. El relevă numai aspecte de acest gen în creația tolstoiană și trece sub tăcere tot ceea ce este progresist, protestatar și revoluționar în ea. Rousseauismul propagat în nuvelele și povestirile lui Tolstoi (în special din prima perioadă a creației), tentativele de a rupe relațiile cu aristocrația, căreia îi aparținea prin origine, și de a se apropia, ca mod de viață și gândire, de țărănime, sînt taxate drept o manifestare a conservatismului. Incendierea Moscovei în fața pericolului iminent de a fi cotovită de oștile lui Napoleon (« Război și pace »), renunțarea la confortul citadin și apropierea lui Olenin de viața rudimentară, firească, a căzăcimii (« Cazacii »), încercarea lui Constantin Levin de a introduce mașinile în agricultură, pasivitatea, lipsa de voință a Anei în problema divorțului (« Ana Karenina »), experiența pedagogică de la Iasnaia-Poliana, — toate i se par lui Duiliu Zamfirescu manifestări ale conservatismului, scos de către Tolstoi « din rărunchii poporului »², pînă și în cazurile cînd exemplele alese infirmă evident această aserțiune.

Deși Duiliu Zamfirescu încearcă să facă o deosebire între « conservatismul tipicar » și « conservatismul științific », nu ajunge decît la concluzii ridicole, care scot în evidență în mod pregnant concepțiile lui retrograde. Astfel, el consideră pînă și Revoluția burgheză franceză de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea « o măsură conservatoare », reformele din 1864 din țara noastră « neconforme cu natura poporului român »³, iar singura cale pe care se merge spre progres, « cu temei », este după părerea lui, aceea a conservatismului, măsurile noi fiind trainice numai « cînd se fac fără salturi »⁴.

Avînd drept criteriu fundamental « conservatismul », lui Duiliu Zamfirescu îi scapă faptul că epocile zugrăvite de Tolstoi în « Război și pace » și « Ana Karenina » sînt cele mai frămîntate epoci din viața poporului rus în secolul XIX. Perioada războiului împotriva lui Napoleon a generat o exaltare nemaiîntîlnită a spiritelor, a fost o trezire a conștiinței cetățenești și a demnității naționale a poporului rus, a dat naștere unui puternic sentiment patriotic în sinul maselor oprimate, a declanșat multiple răscoale țărănești în aceste

¹ Ibid., p. 558.

² Ibid., nr. 4, p. 283.

³ Ibid., nr. 5, p. 360.

⁴ Ibid., p. 358.